

กลยุทธ์สุดล้ำ กับความทรงจำของค้างคาว

ทะลุกรอบ

ป่วน ชุ่มใจ

คางคาวกินกบ (frog eating bar) สิ่งมีชีวิตหน้าตาประหลาด อาจฉลาดกว่าที่คุณคิด และที่สำคัญ ความทรงจำของค้างคาวนั้นอาจจะยาวกว่าปลาทอง!

แต่เดี๋ยวก่อน ถ้าแค่ว่ายาวกว่าปลาทอง จะน่าตื่นเต้นตรงไหน เป็นที่รู้กันว่าปลาทองนั้นความจำสั้น ตัวเลขที่คุยกันคือ “สามวินาที”

ทียยยย! ช่างเป็นมารอดูหมิ่นเหยียดหยามน้องปลาทองอย่างรุนแรง สามวินาทีคือประมาณว่าถ้าปากหายใจหนึ่งม๊อบ ก็ลืมไปแล้วว่ากำลังจะทำอะไรอยู่

“คือความเชื่อนี้มันเหมือนกันเกือบทุกที่ไม่ว่าจะไปที่ไหนในโลก ซึ่งผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน” คัลลัม บราวน์ (Culum Brown) ผู้เชี่ยวชาญด้านแมลงจาก มหาวิทยาลัยแม็กควารี (Macquarie University) แห่งดินแดนดาร์วินแอนเตอร์เปรายซ์ขึ้นมาด้วยความสนใจว่า “คือบางทีก็บอกสองวินาทีก็บอกสิบวินาที แต่ทุกที่ ยังไงก็สั้น”

ซึ่งมันไม่ใช่ เพราะวิทยาศาสตร์ได้พิสูจน์แล้วว่าที่จริง รู้กันมาตั้งนานแล้วด้วยว่าน้องปลาทองนั้นไม่ได้เอ่ออย่างที่คิด ซึ่งขนาดรู้กันมากกว่าครึ่งศตวรรษ น้องก็ยังโตนบลูลืออยู่จนถึงปัจจุบัน

“เรื่องความจำที่ค่อนข้างดีของปลาทองนั้น เรารู้กันมาตั้งแต่ยุคคอปปีฟตี้ ซิกซ์ดีไนน์แล้ว” คัลลัมกล่าว

“ความจำของมันอยู่ได้ยาวกว่าสามวินาทีมาก น่าอาจจะอยู่ได้เป็นสัปดาห์ เป็นเดือน หรือแม้แต่มเป็นปี ก็ยังได้”

เป็นปี ถือว่าไม่แยเลยทีเดียว ประเด็นคือ แล้วความจำค้างคาวจะรู้ได้จริงหรือ คำตอบคือ “มีลุ้น”

บมย์ ดิกซอน (May Dixon) นักชีววิทยาจาก มหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ (Ohio State University) สนใจศึกษาพฤติกรรมค้างคาวมาหลายปีแล้ว ตั้งแต่ยังเรียนไม่จบ เพื่อทำความเข้าใจเจ้าแวมไพร์จิ๋ว เธอเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลจากเท็กซัส ไปเก็บตัววิจัยอยู่ที่สถาบันวิจัยเขตร้อนสมิธโซเนียน (Smithsonian tropical research Institute) ในปานามา

สี่ปีก่อน เธอฝึกค้างคาวเกือบห้าสิบตัว ให้จดจำเสียงริงโทนเมื่อถือของของเธอ “ตึง ตึง ตึง” พอได้ยินเสียงริงโทนร้องเมื่อไร ให้บินมาหา และทุกครั้งที่ยินมา พวกมันจะเจออุปเฟต์ปลาเป็นอาหารให้เลือกกินได้ตามอัธยาศัย

ปกติค้างคาวพวกนี้จะล่าเหยื่อเป็นพวกกบ และตัดกันขนาดใหญ่ที่เรียกว่า katydid ซึ่งค้างคาวจะใช้วิธีการเงี่ยหูฟังแล้วแยกแยะเสียงร้องทาคูของเหยื่อ และพอเจอเป้า พวกมันก็จะออกล่า

เพื่อฝึก เมย์จัดวางอุปเฟต์ปลาล่อค้างคาวแล้วเปิดเสียงกบร้องคลอไปด้วย ให้พวกมันคุ้นชิน ทุกครั้งที่ได้ยินเสียงกบ ก็จะได้ยินเสียงริงโทน และถ้าบินมาก็จะเจออุปเฟต์ปลาให้กินได้อย่างอิมมัทนา

พอทำซ้ำไปบ่อยๆ และค่อยๆ ลดเสียงกบลง พวกมันก็เริ่มเชื่อมโยงเสียงริงโทนกับอาหาร ไม่ช้าไม่นานเหลือแต่เสียงริงโทนอย่างเดียวมันก็นั่นแหละ

กลยุทธ์การตามเสียงร้องทาคูของค้างคาวนี้ ถือเป็นกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดมากในการเลือกเมนู เพราะกบนั้นจะเลือกคู่ด้วยเสียง ในเวลาที่กบตัวเมียเลือกคู่ ก็จะตามหาตัวผู้จากเสียงนี้แหละ เสียงร้องแหว่วหวานกังวานหูร้องเรียกเพรียกทาคูจึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละสปีชีส์ ที่ไม่มีใครเหมือนและไม่เหมือนใคร

ด้วยกลยุทธ์แบบนี้ ค้างคาวจึงสามารถใช้เสียงร้องทาคูของกบ เพื่อช่วยในการรับรู้ทิศทางของเหยื่อของพวกมันได้อย่างแม่นยำ แคฟังเสียงร้องไกลๆ ก็รู้ได้แล้วว่าเป็นกบอะไร อยู่ตรงไหน และกินได้มั๊ย

เมย์เผยว่า เท่าที่เธอสังเกตค้างคาวกินกบที่เธอจับมาฝึก ค้างคาวสามารถแยกแยะเสียงร้องของกบพิชออกจากเมนูเปปปีลิสตาร์ของพวกมันได้อย่างชัดเจน

มติชน สุดสัปดาห์

Matchon Weekend
Circulation: 500,000
Ad Rate: 480

Section: First Section/-

วันที่: ศุกร์ 24 - พุธสัปดาห์ 30 มีนาคม 2566

ปีที่: 43

ฉบับที่: 2223

หน้า: 54(กลาง)

Col.Inch: 97.81

Ad Value: 46,948.80

PRValue (x3): 140,846.40

คลิ๊ป: สีสี่

คอลัมน์: ทะลุกรอบ: กลยุทธ์สุดล้ำ กับความทรงจำของค้างคาว

ไม่มีงานเลี้ยงใดไม่เลิกกร หลังจากรักที่ฝึกเสร็จ เรียบร้อย เธอจับนักเรียนค้างคาวของเธอ ดิดไม่ใคร่ชีพ แล้วปล่อยกลับเข้าป่าไป

สี่ปีผ่านไป เมย์ย้ายไปทำงานที่ไอโฮโอ แต่ยังคงกลับไปตะลุยป่ามาศึกษาพฤติกรรมฝูงค้างคาวอยู่เป็นระยะๆ เมย์และทีมร่วมกันจับค้างคาวกินนมมาใหม่เพื่อทำงานวิจัยในทุกๆ ปี หลังการทดสอบ ปรากฏว่าในกลุ่มที่จับได้ มีค้างคาวที่เคยผ่านการฝึกจำเสียงจริงโตนไปแล้ว อยู่ 8 ตัว

เมย์เริ่มทดลองเปิดริงโตนเดิมอีกรอบ “ตั้ง ตั้ง ตั้ง” ในขณะที่ค้างคาวที่มาจากใหม่ ที่ยังไม่เคยผ่านการฝึกมาเลย 17 ตัว เกาะกันหนึ่ง อย่างมากก็กระดิกหูไปมาอย่างเกียจคร้าน

แต่พวกที่เคยผ่านการฝึกมาในอดีตทั้งแปด ตัวสะดุ้งกระโจนออกจากมากาน แล้วโฉบตรงเข้าไปที่ต้นเสียงอย่างรวดเร็วและแม่นยำ หกตัวพุ่งเข้าไปเกือบถึงลำโพง และคว้านขึ้นปลาที่วาง

อยู่บนตะแกรงด้านบนมาได้ในแทบจะในทันที นั่นคือความมั่นใจว่าต้องเจออาหารอันโอชะ อีกสองตัว โฉบดูลาดเลา ก่อนที่จะเข้าไปคว้านขึ้นปลามาได้เช่นเดียวกับที่เหลือ

“ฉันแปลกใจมาก ฉันเคยคิดว่าถ้าจำได้อย่างน้อยสักปีหนึ่ง ก็ฟังดูเป็นเหตุเป็นผลที่พวกมันน่าจะจำได้ ด้วยสิ่งต่างๆ ที่พวกมันต้องเรียนรู้ และที่จริงแล้วจำระยะยาวก็มีสิ่งที่จะต้องจ่ายเพื่อแลกมา” เมย์กล่าว “แต่สี่ปีนี่คือเวลาที่ยาวนานมากที่จะยึดติดอยู่กับเสียงที่คุณอาจจะไม่มีโอกาสได้ยินอีกเลยในชีวิต”

แต่จะว่ากันตามจริง ค้างคาวไม่รู้เลยว่าเสียงนี้จะได้ยินอีกมั๊ย สำหรับพวกมัน เสียงจริงโตนอาจจะเปรียบเหมือนเสียงระฆังตีบอกเวลาอาหารเย็นก็ได้

แม้ว่าการมีความทรงจำระยะยาว อาจจะทำให้พวกมันมีข้อได้เปรียบในการดำรงชีวิตถ้าเทียบกับคู่แข่งอื่นๆ แต่การมีความทรงจำระยะยาว ยึดติดกับอะไรมากเกินไปก็อาจจะเป็นการปิดกั้นทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่รอดได้เช่นกัน

อีกอย่าง การเก็บความทรงจำไว้ ต้องใช้พลังงานไม่น้อย นั่นหมายความว่าในสภาพการณ่ของสัตว์ที่อาศัยและพยายามที่จะกระเลื่อกระสนที่เจาะดำรงชีวิตอยู่ให้ได้ในป่า การเก็บความทรงจำเกี่ยวกับอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์ในการอยู่รอด อาจจะเป็นเรื่องฟุ่มเฟือยในเชิงพลังงาน

นักวิจัยพฤติกรรมจำนวนหนึ่งเชื่อว่าความยืดหยุ่นในการสร้างความทรงจำ (memory flexibility) หรือการปรับตัวให้ลืมอะไรบางอย่างไป (adaptive forgetting) ที่จริงแล้ว อาจจะมีประโยชน์ในการดำรงอยู่มากกว่า

และนั่นทำให้การศึกษานี้บ่งชี้ถึงความทรงจำระยะยาวที่มีผลต่อการอยู่รอดในสภาพแวดล้อมจริงในธรรมชาติจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่อาจจะช่วยทำให้เราประเมินผลกระทบของเทคโนโลยี การขยายตัวของชุมชนเมืองที่อาจไปเพิ่มความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของสัตว์ต่างๆ ได้แม่นยำมากยิ่งขึ้น

เพราะที่น่าเป็นห่วง กลับไม่ใช่เรื่องแยกเสียงกบร้อง หรือการจำเสียงจริงโตน เพราะเรื่องนั้นตอนนี้ชัดเจนแล้วว่าค้างคาวทำได้ไม่มีปัญหาอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องทดลองที่ปิดและเสียงที่เปล่งออกมาถึงต้นนั้น ไม่ต้องตั้งใจฟังก็จะได้ยิน

แต่ที่นั่นก็กังวล ก็คือผลกระทบจากเสียงรบกวนจากชุมชนเมืองที่ตั้งอ้อมไปทั่วต่างหาก เพราะมลพิษทางเสียงพวกนี้อาจทำให้ค้างคาวฟังเสียงเหยื่อได้ยากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจหมายถึงโอกาสในการดำรงอยู่ที่ลดลง

แต่เป็นที่น่ายินดี ชีวิตย่อมมีหนทางเสมอ อย่างน้อยก็กับค้างคาวกินนม

การทดลองโดยทีมนำโดย ดิแลน โจนส์ (Dylan Gomes) จากสถาบันแมกซ์พลังค์เพื่องานวิจัยปักษีวิทยา (Max Planck Institute for Ornithology) และสถาบันวิจัยเขตร้อนสมิธโซเนียนที่ปานามา ที่ตีพิมพ์ออกมาในวารสาร Science ในปี 2016 พบว่าค้างคาวกินนมยังสามารถล่าเหยื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ว่าจะได้ยินเสียงไม่ชัด เพราะอยู่ในพื้นที่ที่มีเสียง

รบกวนรอบข้างอยู่อย่างมากมายก็ตาม พวกเขาทดลองโดยการปล่อยค้างคาวเข้าไปหาเหยื่อในรางที่มีทุ่นหนาบที่ส่งเสียงรบกวนอยู่โดยมีเสียง white noise ที่เป็นเสียงผู้ลี้ เหมือนทีวีไม่มีสัญญาณ เป็นแบ็กกราวด์

ซึ่งน่าสนใจเพราะเสียง white noise ที่ใส่เข้าไปรบกวนโสตประสาทของพวกมันอย่างได้ผล ทำให้ค้างคาวไม่สามารถระบุตำแหน่งของทุ่นหนาบได้ชัดเจน พวกมันจะเข้าจู่โจมช้าลง และความแม่นยำจะลดลงไปด้วย

แต่ถ้าช่วยมันโดยการเปลี่ยนทุ่นหนาบเสียงใหม่เพิ่มเป็นแบบที่มีการบดและพองคอดอนที่เปล่งเสียงรบกวนออกมาได้ด้วย ค้างคาวจะเริ่มล่าได้ดีขึ้น แม้ในตอนช่วงแรก พวกมันอาจจะยังจู่โจมไม่ค่อยตรงเป้า

แต่พอผ่านไปไม่นาน พวกมันก็เริ่มปรับตัวและเริ่มเรียนรู้ที่จะจับตำแหน่งโดยใช้ฮอกกลยุทธ์หนึ่ง นั่นก็คือ “โซนาร์”

เหมือนคนที่บางทีฟังไม่ได้ยิน จะมองและใช้การอ่านปากเพื่อช่วยในการเข้าใจ ในกรณีของค้างคาว ถ้าได้ยินแล้วไม่แน่ใจ พวกมันปรับกลยุทธ์ไปจับการบดและพองคอดของกบโดยใช้โซนาร์ ซึ่งจะทำให้พวกมันสามารถปรับตัว และล่าเหยื่อได้ แม้ในสภาวะที่เต็มไปด้วยมลภาวะทางเสียงก็ตาม

งานวิจัยของดิแลน และเมย์ ได้เปิดมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับสติปัญญาของค้างคาว บางทีมันอาจจะฉลาด มีความทรงจำ และมีความซับซ้อนในทางอารมณ์กว่าที่เราคิด

แต่อ่านปากกบโดยใช้โซนาร์นี่ทรงอย่าง “bat” จริงๆ ●